

Реферат на тему: "Фольклорно-міфологічна основа п'єси П.Кальдерона "Життя — це сон""

Педро Кальдерон де ла Барка

Творчість Педро Кальдерона де ла Барки, безсумнівно, сьогодні визнана вершиною не лише іспанського, а й європейського бароко. Його п'єси вражають і захоплюють не тільки стильовою довершеністю, а й надзвичайною філософською глибиною і цілим спектром морально-етичних проблем. "Життя — це сон" — саме той твір, який акумулював усю складність та багатозначність проблем, які завжди поставали перед людиною і які вона будь-що прагнула досягнути. Його мотиви та образи мають складні зв'язки із тогочасним культурним контекстом і сягають своїм корінням древніх релігійних легенд, фольклорних сюжетів, філософських концепцій та конкретно-історичних фактів.

Провідний мотив п'єси — усамітнення принца, виховання дитини поза зовнішнім світом — запозичений із легенди про Варлаама і Йоасафа, яка була своєрідною європейською інтерпретацією давньосхідної легенди про життя Будди. Історія про Варлаама і Йоасафа була надзвичайно популярна в Європі в епоху середньовіччя. В Іспанії побутували її переклади латиною, а на території східних слов'ян був поширений грецький список.

Про популярність цього сюжету в іспанській літературі свідчать твори, які з'явилися ще до Кальдерона. Це п'єса Лопе де Веги "Варлаам і Йоасафат", однойменний роман Енріке Суареса, п'єса Хуана де Арсе Солорсано. Вони були абсолютними сюжетними аналогіями легенди.

Історія про Варлаама і Йоасафа потрапила в Іспанію і використовувалась як "exemplum" — повчальний приклад. Вона фігурувала в проповідях, а в 1602 році була опублікована в збірнику Педро Альфонсо "Disciplina clericales". Очевидно, Кальдерон знав усі варіанти побутування цієї легенди, оскільки був священиком і першим драматургом Іспанії XVII ст.

Цей сюжет прийшов у Європу з арабських збірників, куди він потрапив через мову пехлевів з давньоіндійської. Детально його шлях з індійської літератури в європейську, а також різні варіанти побутування в національних літературах простежує І.Франко у своїй статті "Про Варлаама і Йоасафа та притчу про Єдинорога" [4].

Отже, першоджерелом цього сюжету є "Популярна легенда про Будасафа і Білаухара", взята із санскритського тексту "Лалітавістара" (детальний опис гри Будди), і тому "Легенду про Варлаама і Йоасафа" вважають християнською адаптацією життя Будди. Цей факт свідчить про те, що з давніх давен існували значні міжрегіональні літературні зв'язки і впливи.

Грецький варіант повісті розповідає про життя царевича Йоасафа, якого батько,

могутній індійський цар Авенір, бажаючи запобігти пророцтвам гороскопа, виховує самотньо в палаці, в оточенні гарних слуг. Царевич повинен був ніколи не бачити горя й страждань, не міг залишити палац, а найголовніше — не повинен був дізнатися про існування християнської віри. За легендою Йоасаф згодом стає сподвижником християнства.

У Кальдерона сюжет легенди набуває зовсім іншого змісту. Повністю втрачені релігійні акценти, посилюється моральний аспект і повчальний (виховний) зміст. І в індійській легенді, і в п'єсі Кальдерона усамітнення принца переслідує одну мету — запобігти здійсненню астрологічних пророцтв, тобто прагнення перемогти, змінити долю, послану небом. В обох випадках усе закінчується поразкою. Та в легенді батько піклується про благополуччя сина згідно зі своїми уявленнями про щастя й добробут, згідно зі своїми віруваннями. У п'єсі — все навпаки. Батько приносить в жертву життя й благополуччя сина заради спокою й добробуту свого народу. Безперечно, в цьому випадку маємо вплив поширеної в XVII-XVIII століттях у Західній Європі філософії раціоналізму Рене Декарта, за якою обов'язок перед державою і народом однозначно був вищим за особисті інтереси [1, 114].

Вияв ідей цієї філософії спостерігається і в розв'язці. Принц Сехізмундо силою свого розуму долає пристрасті, перемагає злі пророцтва.

...Отже, хто змогти бажає

Свою долю, той розумним

І терплячим бути має [2, 121].

Легенда стверджує пріоритет християнства. Кальдерон знаходиться на позиціях християнського гуманізму, тому питання релігії, її пріоритетності у нього взагалі не постають.

Поряд з мотивом усамітненого принца одним із провідних є мотив страждання. Він визначає загальний пафос п'єси. Страждає Сехізмундо, роздумуючи над нерозгаданою таємницею власної долі, страждає Росаура через зраду, страждає король, усвідомлюючи свою причетність до смуту в державі і т.д. З одного боку, страждання у земному житті — мотив звичний для літератури бароко. Але усі герої Кальдерона переборюють свої страждання або силою власної волі, або усвідомленням марності земних поривань людини, що виходить за межі звичної для бароко концепції людини і вказує на зв'язок тексту з першоджерелом. Шлях переборення страждання і усвідомлення певних життєвих істин, який проходить Сехізмундо, є художнім втіленням шляху так званих чотирьох "благородних істин" (шляху до нірвани), які викладені у проповідях Будди на початковій стадії розвитку буддизму, коли він був ще лише етичним і практичним вченням [3, 41-42]. Подібні мотиви підкорення особистісного морального імперативу вищому обов'язку (дхармі) легко відшукати в пам'ятках древньоіндійського епосу "Махабхараті" (доля Карни) та "Рамаяні" (сюжетна лінія Рами). Пріоритет індивідуалізму однозначно карається.

Третій наскрізний мотив п'єси Кальдерона — це мотив сну. Твір будується на метаморфозі життя-сон, стверджуючи хисткі межі між сном та реальністю. Сехізмундо

у своєму другому монолозі говорить:

... Ми перебуваєм
В світі, повнім таїни,
Бо життя — це сон чудний;
Знаю з досвіду, що всюди
Тут живуть сновиддям люди,
Поки збудяться вони [2, 88].

Мотив сплячого, який прокидається й не може відрізнити сон та дійсність, також був відомий іспанській літературі. Він зустрічається у "Книзі про стани" Хуана Мануеля, датованій XIV ст. Цілком можливо, що він також запозичений із "Казки про сплячого, який прокидається" (з книг "Тисячі й одної ночі"), оскільки більшість східних сюжетів приходили в Європу саме через іспанську (особливо андалузьку) літературу. В Іспанії XVII століття був популярним анекдот про "сплячого, що прокидається" й зберігся у збірках міського фольклору.

Сон у п'єсі Кальдерона, з одного боку, є композиційним прийомом, з іншого — категорією й образом-символом, який надає творові глибокого філософського змісту. Через образ сну змальована недостовірність чуттєвого сприйняття, суєтність життя, швидкоплинність часу, відносність земних цінностей, що надзвичайно співзвучне дуже поширеним в Іспанії XVII ст. ідеям стоїцизму.

Снить багач, що він багатий,
Лупить гроші так і сьак;
Бідний снить, що він, бідняк,
Мусить пріти й заробляти;
Снить же той, хто взявся драти,
Снить, хто гнеться й хто згина;
Снить господар, снить жона
І, як видно, всі на світі
Снять, спокусами повиті,
Хоч цього ніхто не зна [2, 89].

У п'єсі Кальдерона зустрічаються складні міфологічні образи, взяті з іспанських казок, як, наприклад, Гіпогриф, що є поєднанням коня і грифона. Грифон — це образ, узятий із античної міфології (грифони запрягалися в колісницю Аполлона). Поряд зустрічаються цілком прозорі міфологічні образи — Аврора, Флора, Паллада.

Отже, драма Кальдерона "Життя — це сон" є складним синтезом філософських ідей, міфологічних сюжетів, легенд, фольклорних мотивів, релігійних вірувань, асимільованих у відповідності до ідеології та поетики своєї епохи, до своїх власних етичних та естетичних ідеалів.

Література

1. История всемирной литературы в девяти томах. Т. 4. — М., 1987.
2. Кальдерон П. Життя — це сон // Тема. — 2000.— № 1.
3. Філософія стародавнього світу. — К., 1992.

4. Франко І. Про Варлаама і Йосафата та притчу про Єдинорога / Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Т. 30. — К., 1981..